

Norske agenter sendte landsmenn rett i døden

Mange hundre nordmenn lot seg frivillig verve til tjeneste for den tyske militære etterretningstjenesten, Abwehr, under 2. verdenskrig. Mange kom seg inn i Storbritannia og spionerte derfra.

OLAV TRYGGE STORVIK

Disse hittil ukjente opplysningene om den norske krigshistorien, kommer frem i historiker Tore Pryser's bok «I krigens kjølvann», som utgis på Universitetsforlaget i dag.

Boken, som er redigert av Stein Ugelvik Larsen, er en samling artikler som presenterer nye synspunkter på norsk krigshistorie, temaer som tidligere er fortrengt, fortiet, eller tabuisert. Foruten Pryser har Lars Borgersrud forsket i norske offiserers NS-bakgrunn, et tema som allerede er diskutert i pressen, mens Terje Halvorsen presenterer et mer nyansert syn på kommunistenes krigsinnsats.

Nytt om Abwehr

At det hemmelige politi, Gestapo, benyttet seg av beryktede angivere som Henry Rinnan og Finn Kaas, er vel kjent. Derimot er Abwehrs virksomhet i Norge et nesten blankt felt.

Ifølge Pryser hadde denne strengt hemmelige organisasjonen flere hundre nordmenn i sin tjeneste. Det nøyaktige antall er usikkert, men en tysk samtidig kilde anslår tallet til opp mot 900. De fleste gikk frivillig i tysk tjeneste, delvis av overbevisningsgrunner, men også for å tjene penger. Pryser navngir flere av dem, ikke uten motforestillinger, men skriver: «Det er viktig å ha i synet til de døde i ettertid balanseres tilstrekkelig med de levendes krav på sannhet. Etter krigen ble bare 284 dømt for agentvirksomhet.

Ugelvik Larsen sier til Aftenposten at spørsmålet om hvordan det var mulig for tyskerne å beherske hele Norge effektivt med et beskjedent maktapparat, er hittil svært lite tilfredsstillende av historikerne. Tyskerne hadde bare 800 personer i Reichskommisariat. I tillegg kom Sikkerhetspolitiet, Gestapo, med ca 1000 personer, men alt i alt et svært lite apparat.

Men noe av svaret finner vi i Pryser's artikkel om de mange nordmenn som lot seg verve til organisasjoner som Abwehr, som hadde forgreninger over hele landet.

Tre grupper

Abwehr besto av tre

grupper: Gruppe I hadde ansvar for operativ etterretning mot fienden, bl.a. med en omfattende aktivitet med en liten flåte av fiskefartøyer ført av norske skipper. Ca 100 navn er kjent. Gruppe II drev sabotasje bak fiendens linjer, i første rekke Storbritannia. Navn på 20 norske agenter som ble landsatt i Storbritannia med sjøfly eller båter er kjent.

Noen ble avslørt av britisk kontraetterretning, men et ukjent antall kom seg gjennom nåløyet. Pryser nevner vernepliktig løytnant Torleif Gundersen som først ble avslørt etter krigen og dømt til åtte års tvangsarbeide. Han ble rekruttert til Abwehr i juni 1941. Etter opplæring i chifferering og morse, undertegnet han obligatorisk taushetserklæring, fikk dekknavnet «Hei», og løfte om lønn på åtte hundre kroner måneden.

Deretter kom han seg med en flyktningeskøyte fra Volda i oktober 1941, og passerte sikkerhetskontrollen i Shetland og London uten problemer. Han infiltrerte den norske brigaden i Skottland hvor han bl.a. arbeidet med å planlegge hemmelige aksjoner til Norge. Først en god stund etter krigen ble han avslørt. Da var han feltøyemester på Gimlemoen.

Abwehr, Gruppe III hadde ansvar for å forebygge fiendtlig spionasje og ivareta sikkerheten i egne militære styrker. En egen underavdeling drev kontraspionasje mot motstandsbevegelsen ved hjelp av norske agenter. Noe senere ble det organisert en spesialavdeling som opererte med agenter i Sverige, Finland og bak de sovjetiske linjene i Finnmark. Dette var de såkalte Silberfuchs-agenter som ble utdannet høsten 1944, en norsk parallell til de såkalte «Varulver» i Tyskland. Pryser har navnene på 80-90 av disse norske agentene. Noen av dem kom i aktiv tjeneste i Finnmark mot slutten av krigen.

De norske flyktningene som prøvde å ta seg ut fra Gøteborg med «Kvarstadbåtene» våren 1942 ble angitt av dobbeltagenten Otto Robsahm, ifølge Pryser «en avdanket forretningsmann fra Oslo» som arbeidet både for britenes Secret Intelligence Service så vel som tyske Abwehr. Robsahms innsats gjorde at tyske krigsskip ventet på flyktningene i Kvarstadbåtene i Skagerak. De ble oppbragt, og mange ble sendt direkte til den visse død i tyske utryddelsesleire. For sin virksomhet mottok Robsahm store pengesummer. Han fikk sin dom i Høyesterett så sent som i 1950.E